

**РЕФОРМИ НА СИСТЕМИТЕ
ЗА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА
ВО БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА**

Д-р Суада Буљубашиќ
Редовен професор
Факултет за политички науки
Универзитет во Сараево
Босна и Херцеговина

АПСТРАКТ

Реформите на системот на социјална заштита во Босна и Херцеговина се од суштинско значење од неколку причини. Постојните закони се застапени и несоодветни со ратификуваните конвенции и другите меѓународни документи и домашните прописи. Преку процесот на пристапување на Босна и Херцеговина кон Европската Унија, реформските активности во областа на социјалната заштита се интензивираа поради одговорностите преземени од страна на државата и нејзините ентитети за усогласување на постоечките прописи со меѓународните конвенции, како и европските стандарди во оваа област. Реформските активности се рефлектираат во усогласувањето на постоечките прописи и усвојувањето на нови со цел да се регулира оваа област. Во досега започнатите реформски активности, од особено значење е трансформацијата и деинституционализацијата на институциите за социјална заштита. Овие реформи се насочени кон зголемување на квалитетот на животот со почитување на највисоките стандарди на правата на децата, лицата со посебни потреби и старите лица преку развој на услуги во заедницата

**REFORMS OF THE SOCIAL
PROTECTION SYSTEMS IN
BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Suada Buljubašić, Ph.D
Full time professor
Faculty of Political Sciences
University of Sarajevo
Bosnia and Herzegovina

Abstract

Reforms of the social protection system in Bosnia and Herzegovina are essential for several reasons. The existing laws have been outdated and incompatible with ratified conventions and other international documents and domestic regulations. Through the process of Bosnia and Herzegovina's accession to the European Union, reform activities in the field of social protection have been intensified due to the responsibilities taken over by the State and its entities to harmonize the existing regulations with international conventions and European standards in this field as well. Reform activities are reflected in the harmonization of existing regulations and the adoption of new ones in order to regulate this area. In the reform activities initiated so far, transformation and deinstitutionalization of social protection institutions is of particular importance. These reforms are aimed at increasing the quality of life by respecting the highest standards of children's rights, disabled people and the elderly through the development of community services as an alternative to institutional protection. Given this fact, within the framework of the re-

како алтернатива на институционалната заштита. Со оглед на овој факт, во рамките на реформските процеси се донесени Стратегијата за деинституционализација и трансформација на институциите за социјална заштита во Федерацијата на Босна и Херцеговина (2014-2020 година) и Законот за згрижување во ФБИХ. Целта на овие реформи е да се намали сместувањето на децата и возрасните во институциите и да се зголеми излезот од институциите преку стимулирање на реинтеграција на семејството и соодветна поддршка од заедницата.

Во рамките на реформските процеси, постојат активности за донесување закони со кои ќе се дефинираат активностите за социјална работа, ќе се утврдат минималните професионални услови за работа на професионалните работници, ќе се утврдат стандардите и постапката за акредитација на програмите за обука за професионални работници во социјалната заштита и лиценцирање на професионални работници. Дополнително, неопходно е да се дефинираат и стандардизираат социјалните права и услуги, како и да се стандардизираат постојните услуги и да се воведат нови. Со цел да се регулира оваа област во согласност со европските стандарди, двата закона, имено Законот за социјална работа и Законот за социјални услуги/служби, веќе се донесени и се доставени до собраниска процедура.

Вовед

Поради внатрешната организација на државата, системот на социјална

form processes, the Strategy for Deinstitutionalization and Transformation of Social Protection Institutions in the Federation of Bosnia and Herzegovina (2014-2020) and the FBiH Law on Foster Care have been adopted. The aim of these reforms is to reduce the placement of children and adults in the institutions and increase the exit from institutions by stimulating family re-integration and appropriate community support.

Within the framework of the reform processes, there are activities that have been initiated to enact legislation which shall define the activities of social work, determine the minimum professional conditions for the work of professional workers, establish the standards and procedure for accreditation of training programs for professional workers in social protection and licensing of professional workers. Additionally, it has been necessary to define and standardize social rights and services, as well as to standardize the existing services and introduce the new ones. In order to regulate this area in accordance with European standards, the two laws, namely the Law on Social Work and the Law on Social Services, have already been enacted and submitted to the Parliamentary procedure.

Introduction

Due to the internal organization of the state, the social protection system in Bosnia and Herzegovina is very complex. The state of Bosnia and Herzegovina (BiH) consists of two Entities Federation of Bosnia and Herzegovi-

заштита во Босна и Херцеговина е многу сложен. Државата Босна и Херцеговина (БиХ) се состои од два ентитети - Федерација на Босна и Херцеговина (ФБиХ) и Република Српска (РС) и округот Брчко¹. Ентитетите имаат свои уставни. Федерацијата на Босна и Херцеговина има десет кантони, а секој кантон има свој устав и ги донесува законите во рамките на својата јурисдикција. Според Уставот на БиХ, социјалната политика спаѓа во надлежност на ентитетите.

Институциите во БиХ имаат само координирачка улога во спроведувањето на проектни активности поддржани од меѓународни организации. Ентитетите, кантоните и единиците на локалната самоуправа се главни носители на системот за социјална заштита. Во ФБиХ, клучните двигатели на системот се ентитетите и кантоните, додека во РС оваа одговорност спаѓа во надлежност на ентитетите и единиците на локалната самоуправа (општините).

Ситуацијата е особено сложена во Федерацијата на Босна и Херцеговина, бидејќи ФБиХ и неговите кантони ја делат одговорноста за социјалната политика, што е во согласност со Уставот на овој ентитет. Кантоните се посебно одговорни за спроведувањето на социјалната политика и воспоставувањето на услуги за социјална заштита. Центрите за социјална рабо-

¹ Областа Брчко (БД) е самоуправна административна единица под суверенитетот на државата БиХ. Таа е основана со Одлуката на Меѓународниот арбитражен суд на 8 март 2000 година. Таа има свои законодавни, извршни и судски овластувања. Функционирањето на БД е надгледувано од меѓународен супервизор и шеф на ОХР Север (Брчко).

на (FBiH) and Republika Srpska (RS) and Brčko District¹. The Entities have their own constitutions. The Federation of Bosnia and Herzegovina has ten cantons, and each canton has its own constitution and passes laws within its jurisdiction. According to the BiH Constitution, social policy falls within the competence of the Entities.

The BiH institutions have only a coordinating role in implementing project activities supported by international organizations. The Entities, cantons and local self-government units are the main holders of the social protection system. In the FBiH, the key drivers of the system are the Entity and Cantons, while in RS this responsibility falls within the competence of the Entity and local self-government units (municipalities).

The situation is particularly complex in the Federation of Bosnia and Herzegovina, since the FBiH and its Cantons share responsibility for social policy, which is in line with the Constitution of this Entity. Cantons are particularly responsible for the implementation of social policy and the establishment of social welfare services. Social Work Centers are the basic institutions within the entity systems, but they do not have the same role and ability to create and realize reform changes in the system. In RS, Social Work Centers have an

¹ Brcko District (BD) is a self-governing administrative unit under the sovereignty of the state of BiH. It was established by the Decision of the International Arbitral Tribunal on March 8, 2000. It has its own legislative, executive and judicial powers. Functioning of BD is supervised by an international supervisor and a head of the OHR North (Brčko).

та се основните институции во рамките на ентитетските системи, но тие немаат иста улога и способност да создаваат и реализираат реформски промени во системот. Во РС, Центрите за социјална работа имаат важна улога во започнувањето на иницијативите и промените, врз основа на идентификуваните потреби на локално ниво, што влијае на создавањето на системот. Во ФБиХ, Центрите за социјална работа немаат таква улога, бидејќи Кантонот е највисок орган во креирањето на промени во системот на социјална заштита.

И покрај разликите во организацијата на системот во ФБиХ и во РС, не постојат големи суштински разлики во предметот и содржината на системот на социјална заштита. Корисниците и утврдените права се дефинирани на ист начин, а постојат разлики во висината на паричните надоместоци кои се директно поврзани со економскиот потенцијал на одделните региони.

Со цел да се развие појасна и посеопфатна слика за реформите во системот на социјална заштита во БиХ, се користеше методолошка анализа на содржината на релевантните домашни и меѓународни прописи, документи, извештаи, анализи и литература.

Развој на системот на социјална заштита во Босна и Херцеговина

Општо земено, во последните дваесет години во Босна и Херцеговина беа иницирани низа реформи во областа на социјалната политика.

Овие реформи беа иницирани поради надворешни и внатрешни фак-

important role in launching initiatives and changes, based on identified needs at the local level, which affects the creation of a system. In the FBiH, Social Work Centers do not have such a role since Canton is the highest authority in creating changes in the social protection system.

Despite the differences in the organization of the system in the FBiH and RS, there are no major substantive differences in the subject matter and content of the social protection system. Beneficiaries and established rights are defined in the same way, and there are differences in the amount of cash benefits which is directly related to the economic potential of individual regions.

In order to develop a clearer and more comprehensive picture of reforms of the social protection system in BiH, methodological analysis of the content of relevant domestic and international regulations, documents, reports, analysis and literature has been used.

Development of the social protection system in Bosnia and Herzegovina

Generally speaking, a series of reforms in the field of social policy were initiated in Bosnia and Herzegovina in the past twenty years.

These reforms were initiated due to external and internal factors, with more or less success. The social protection system in both Entities was also the subject matter of these reforms.

тори, со повеќе или помалку успех. Системот на социјална заштита во двата ентитета исто така беше предмет на овие реформи.

Развојот на системот на социјална заштита во Босна и Херцеговина може условно да се подели на четири периоди.

Првиот период опфаќа петгодишен период (од крајот на војната во 1995 до 2000 година). Основната карактеристика на овој период е силната улога на хуманитарната помош и нејзината трансформација во развојната помош.

Во овој период, мнозинството од населението, а особено корисниците на социјална помош, се поддржаа благодарение на хуманитарната помош, бидејќи државниот систем за помош не можеше да ги задоволи потребите на населението. Исто така, во овој период, клучни донатори беа меѓународните организации кои ги водеа најважните социо-политички процеси во земјата и иницираа промени во намалувањето на хуманитарната помош и нејзината трансформација во развојната помош. Во овој период, меѓународните организации се согласија со властите на ентитетите за стратегијата за воспоставување и развивање на нов модел на социјална заштита во БиХ, кој заеднички ќе го финансираат и ќе го спроведуваат заедно со локалните власти. Домашните власти се обврзани да го регулираат законодавството со кое се уредува социјалната заштита, овозможувајќи усогласен систем базиран на локални институции и новата улога на НВО (Папиќ, 1998).

Вториот период го опфаќа време-

The development of the social protection system in Bosnia and Herzegovina can be conditionally divided into four periods.

The first period encompasses a five-year period (from the end of the war in 1995 to 2000). The basic characteristic of this period is the strong role of humanitarian aid and its transformation into development assistance.

During this period, the majority of the population, and especially social welfare beneficiaries, supported themselves thanks to humanitarian aid, since the public welfare system could not meet the needs of the population. Also, during this period, key donors were international organizations that led the country's most important socio-political processes and initiated changes in the reduction of humanitarian aid and its transformation into development assistance. In this period, international organizations agreed with the Entity authorities on the strategy of establishing and developing a new model of social protection in BiH, which they would jointly finance and carry out together with local authorities. The domestic authorities were obliged to regulate the legislation governing social protection, enabling a harmonized system based on local institutions and the new role of NGOs (Papić, 1998).

то од почетокот на 21 век до крајот на 2009 година. Карактеристика на овој период е воспоставувањето или зајакнувањето на системот на социјална заштита на Босна и Херцеговина.

Во овој период, се започна со имплементација на договорената стратегија и активностите беа спроведени истовремено во две области. Првата област на активност беше воспоставувањето на национален систем за социјална заштита. Тоа подразбира донесување закони, усвојување на среднорочна стратегија за развој и обезбедување на средства. Друга област на активност беше развојот и спроведувањето на проекти насочени кон реформирање на социјалниот сектор, првенствено системот на социјална заштита. Проектите беа заеднички спроведени од меѓународни организации, домашни власти, јавни служби, единици на локалната самоуправа и локални и меѓународни невладини организации. Сите проекти беа директно за поддршка на активностите во првата област на реформските активности во овој систем (Кук, 2013).

Среднорочната стратегија за развој на БиХ 2004-2007 година беше усвоена во 2004 година. Во суштина, Стратегијата беше одговор и посветеност на властите во БиХ на значајниот проблем на сиромаштијата со цел таа да се намали. Стратегијата ги утврдува насоките и целите на главните реформски процеси. Главните цели се:

1. Создавање на предуслови за одржлив и урамнотежен економски развој;

The second period covers the time from the beginning of the 21st century up until the end of 2009. The characteristic of this period is the establishment or strengthening of the Bosnian-Herzegovinian social protection system.

In this period, the implementation of the agreed strategy started and the activities were carried out simultaneously in two areas. The first area of activity was the establishment of a national social protection system. It implied the adoption of laws, the adoption of the Medium-Term Development Strategy and the provision of funds. Another area of activity was the development and implementation of projects aimed at reforming the social sector, primarily the social protection system. The projects were jointly implemented by international organizations, domestic authorities, public services, local self-government units and local and international NGOs. All projects were directly in support of activities in the first area of reform activities in this system (Ćuk, 2013).

The BiH Medium-Term Development Strategy 2004-2007 was adopted in 2004. In essence, the Strategy was the response and commitment of the authorities in BiH to the significant poverty problem with the aim of reducing it. The strategy has determined the directions and goals of the main reform processes. The main goals are:

1. Creating preconditions for a sustainable and balanced economic development;
2. Reducing poverty;
3. Accelerating the process of integration into the European Union.

2. Намалување на сиромаштијата;
3. Забрзување на процесот на интеграција во Европската Унија.

Резултатите постигнати во спроведувањето на Стратегијата треба да бидат основа за процесот на понатамошно предвидено планирање на развојот и усвојување на нови стратегии. За жал, тоа не се случи поради недостаток на политички договор за клучните прашања од реформата на државниот систем. Активностите за планирање на заедничкиот развој на земјата се забавуваат од 2008 година, а нова стратегија за развој никогаш не е усвоена.

Покрај Стратегијата за среднорочен развој, која обезбеди насоки за развој на системот на социјална заштита на ниво на БиХ, во рамките на реформските процеси во социјалната заштита, беа усвоени следните документи: Политика за лица со посебни потреби, Стратегија за малолетничка деликвенција за БиХ 2006-2010 година и Национална стратегија за борба против насилството врз децата 2007-2010 година.

Третиот период го опфаќа времето од почетокот на 2010 година до донесувањето на Агендата за реформи за БиХ во 2015 година. Во овој период, спроведувањето на развојните проекти продолжи и понатаму врз принципите на Париската декларација за ефективност на помошта.² Босна и Херцеговина официјално

² Париската декларација беше усвоена во 2005 година, а Босна и Херцеговина ѝ пристапи во 2010 година. Дотогаш, Декларацијата веќе беше поддржана од 127 земји и 27 меѓународни организации.

The results achieved in the implementation of the Strategy should be the basis for the process of further projected development planning and adoption of new strategies. Unfortunately, this did not happen due to the lack of a political agreement on the key issues of the state system reform. Activities on planning the country's joint development have been slowing down since 2008 and a new development strategy has never been adopted.

In addition to the Medium-Term Development Strategy, which provided guidelines for the development of the social protection system at the level of BiH, within the reform processes in social protection, the following documents were adopted within the social protection reform processes: Disability Policy, Strategy Against Juvenile Delinquency for BiH 2006-2010 and National Strategy for Combating Violence Against Children 2007-2010.

The third period covers the time from the beginning of 2010 until the adoption of the Reform Agenda for BiH in 2015. In this period, the implementation of development projects continued on the principles of the Paris Declaration on Aid Effectiveness.² Bosnia and Herzegovina officially acceded to the Paris Declaration on Aid Effectiveness in 2010 and committed itself to undertaking activities aimed at improving the efficiency of development assistance

² The Paris Declaration had been adopted in 2005 and Bosnia and Herzegovina acceded to it in 2010. By that time, the Declaration had been already supported by 127 countries and 27 international organizations.

пристапи кон Париската декларација за ефективност на помошта во 2010 година и се обврза да преземе активности насочени кон подобрување на ефикасноста на развојната помош и редовно следење на напредокот постигнат во таа област. Париската декларација предвидува дека помошта треба да стане ефективна преку исполнување на пет основни принципи: сопственост, интеграција, усогласеност, управување ориентирано кон резултатите и заедничка одговорност. Овие принципи се базираат на преземање на одговорности, односно на сопственост на домашните институции врз развојните процеси, интеграција со домашните стратегии за развој, усогласување на донаторските активности, управување со процесот на помош со цел постигнување на резултати и заемна одговорност на донаторот и примателот на помош.

Четвртиот период се однесува на периодот по усвојувањето на Агендата за реформи во БиХ. Сите нивоа на власта во Босна и Херцеговина ја усвоија Агендата за реформи за Босна и Херцеговина 2015-2018 година (Агенда за реформи). Агендата содржи конкретни реформи кои се идентификувани како итни приоритети за напредокот на земјата на нејзиниот пат кон Европската Унија. Главните насоки на реформите се фокусирани на следниве шест области: јавните финансии, оданочувањето и фискалната одржливост; деловното опкружување и конкурентноста; пазарот на трудот; социјалната заштита и пензиите; владеењето на правото и доброто владеење; јавната администрација.

and regular monitoring of progress made in that area as well. The Paris Declaration foresees that assistance should be made effective through the fulfillment of five basic principles: ownership, integration, harmonization, results-oriented management and shared responsibility. These principles are based on the assumption of responsibilities, that is, the ownership of domestic institutions over the development processes, integration with domestic development strategies, harmonization of donor activities, management of the assistance process aimed at achieving the results and mutual responsibility of the donor and the recipient of assistance.

The fourth period refers to the period after the adoption of the Reform Agenda for BiH. All levels of government in Bosnia and Herzegovina have adopted the Reform Agenda for Bosnia and Herzegovina 2015-2018 (Reform Agenda). The Agenda contains a concrete set of reforms identified as urgent priorities for the country's progress on its path towards the European Union. The main reform directions are focused on the following six areas: public finances, taxation and fiscal sustainability; business environment and competitiveness; labor market; social protection and pensions; the rule of law and good governance; public administration.

Агендата за реформа наведува дека „модерно и грижливо општество мора да им средства на оние кои не можат да се грижат за себе. Во исто време, системите за социјална заштита не смеат да ги искривуваат стимулациите во економијата и мора да бидат фискално одржливи. За да се постигнат овие цели, владите на ентитетите, кантоните и на округот Брчко треба да го подобрат таргетирањето на социјалната помош преку серија мерки што ќе ги направат политиките за социјална заштита поефикасни, ефективни и правични. Социјалната заштита треба да функционира за оние на кои навистина им треба - или кои плаќаат за тоа - и мора да бидат ставени на одржливо финансиско ниво. Системите за социјална заштита ќе бидат реформирани (во консултација со Светската банка и ММФ), вклучувајќи и подобро таргетирање за социјална помош без надомест и воспоставување на централизирана база на податоци во ФБиХ и во кантоните на сите корисници на социјални трансфери. Напорите за реформи ќе се стремат да обезбедат стимулации за корисниците да станат активни учесници во економијата, додека имаат заштита и зголемување и со заштитата и зголемувањето на социјалната помош за оние кои имаат најголема потреба.“ (Агенда за реформи, 2015: 5)

Правни реформи

Во рамките на реформските активности беа усвоени два основни закони од областа на социјалната заштита. Законот за основите на социјалната заштита, заштитата на ци-

The Reform Agenda states that “a modern and caring society must provide for those who cannot take care of themselves. At the same time, social welfare systems must not distort incentives in the economy and must be fiscally sustainable. To achieve these ends, the governments of the Entities, Cantons and Brčko District governments need to improve the targeting of social assistance through a set of measures that will make social protection policies more efficient, effective and equitable. Social protection needs to work for those who really need it – or who pay for it – and must be put on a sustainable financial footing. Social welfare systems will be reformed (in consultation with the World Bank and the IMF), including improved targeting for non-contributory social assistance and establishing a centralized database in the FBiH and Cantons of all beneficiaries of social transfers. Reform efforts will seek to provide incentives to beneficiaries to become active participants in the economy while protecting and increasing and with the protection and increase of social assistance for those who are most in need.” (Reform Agenda, 2015: 5)

Legal reforms

Within the reform activities, two basic laws in the area of social protection were adopted. The Law on Basics of Social Protection, Protection of Civilian War Victims and Protection of Families with Children³ was adopted in the FBiH,

³ „FBiH Official Gazette“, No. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16

вилните жртви на војна и заштитата на семејствата со деца³ беше усвоен во ФБиХ, додека Законот за социјална заштита⁴ беше усвоена во РС. Покрај овие основни закони, беа донесени и неколку закони од областа на социјалната заштита во двата ентитета. Законот за преземање на правата и обврските на основачите на институциите за социјална заштита во ФБиХ⁵ со кој се основаа основачите на постојните институции и Законот за основање на медицински институт⁶ за оценување на лицата со инвалидност и утврдување на сериозноста на нивната попреченост, како и исполнување на условите кои треба да се исполнат за остварување на правата од социјална заштита беа усвоени во ФБиХ. Во РС, Законот за заштита на децата⁷ беше усвоена, со што се утврдија правата на семејствата со деца и се основа системот за детска заштита.

Законот за основи на социјална заштита, заштита на цивилни жртви на војна и заштита на семејствата со деца во ФБиХ беше усвоен во 1999 година со многу тешкотии со оглед на заедничката надлежност помеѓу ентитетот и неговите кантони. Со овој закон се утврдени само основите на социјалната заштита, заштитата на цивилните жртви на војната и заштитата на семејствата со деца, со кои се предвидува дека кантоните се должни да ги донесат своите прописи

³ „Службен весник на ФБиХ“, бр. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16

⁴ „Службен весник на РС“ бр. 5/93, 15/96, 110/03, 37/12, 90/16

⁵ „Службен весник на РС“ бр. 5/93, 15/96, 110/03, 37/12, 90/16

⁶ „Службен весник на ФБиХ“, бр. 70/07

⁷ „Службен весник на РС“ бр. 4/02

while the Law on Social Protection⁴ was adopted in RS. In addition to these basic laws, several laws in the field of social protection were adopted in both Entities. The Law on Takeover of the Rights and Obligations of the Founders of the Social Welfare Institutions in the FBiH⁵ which established founders for existing institutions and the Law on the Establishment of a Medical Examination Institute⁶ for assessing the persons with disabilities and determining the severity of their disabilities as well as the fulfillment of the conditions necessary to be met for exercising social welfare rights were adopted in the FBiH. In RS, the Law on Child Protection⁷ was adopted, by which the rights of families with children and a child protection system were established.

The Law on Basics of Social Protection, Protection of Civilian War Victims and Protection of Families with Children in the FBiH was adopted in 1999 with a lot of difficulties given the shared competence between the Entity and its Cantons. This Law establishes only the basics of social protection, the protection of civilian war victims and the protection of families with children, stipulating that Cantons shall be obliged to adopt their regulations in this field respectively and within three months of the adoption of this Law. The Cantons have been given the opportunity to

⁴ „RS Official Gazette“, No. 5/93, 15/96, 110/03, 37/12, 90/16

⁵ „RS Official Gazette“, No. 5/93, 15/96, 110/03, 37/12, 90/16

⁶ „FBiH Official Gazette“, No. 70/07

⁷ „RS Official Gazette“, No. 4/02

во оваа област соодветно и во рок од три месеци од донесувањето на овој закон. На кантоните им беше дадена можност да ги прошират своите категории корисници во нивните соодветни закони. Донесувањето на законите за кантоните беше повеќегодишен процес проследен со бројни проблеми. Првично, со оглед на лошата финансиска состојба, некои кантони не ги проширија категориите на корисници во однос на оние дефинирани со Законот за ФБиХ. Постојат големи разлики помеѓу кантоните во однос на економскиот развој и економската моќ, што исто така директно влијае врз корисниците на социјалната помош, бидејќи придобивките се дефинирани со кантонските прописи и најчесто се финансираат од кантонскиот буџет. Сето ова доведе до дискриминација на корисниците, бидејќи постојат големи разлики во правата кои се засноваат на истите принципи во кантоните.

Законот на ФБиХ има многу недостатоци со оглед на големата покриеност на различни категории на корисници и права (исто така се регулираат правата на лицата со попреченост што не е поврзана со војната), што доведе до непрецизни и различни толкувања. И покрај фактот дека од неговото донесување досега овој Закон повеќе пати беше изменет, сепак содржи застарени и неконзистентни решенија во однос на ратификуваните конвенции, повелби и други домашни прописи⁸.

Сите овие претходно наведени недостатоци иницираа нови реформи во оваа област.

⁸ Закон за заштита од семејно насилство,

expand their categories of beneficiaries within their respective laws. The adoption of cantonal laws was a multi-year process followed by numerous problems. Primarily given the poor financial situation, some Cantons did not expand categories of beneficiaries in relation to those defined by the FBiH Law. There are great differences between the Cantons in terms of economic development and economic power, which also directly affects social welfare beneficiaries, since the benefits are defined by Cantonal regulations and are mostly financed from the Cantonal budget. All this has led to discrimination of beneficiaries, since there are big differences in entitlements which are based upon the same principles in the Cantons.

The FBiH Law has many deficiencies given the large coverage of different categories of beneficiaries and rights (rights of persons with non-war related disability are also regulated) which has led to imprecise and different interpretations. Despite the fact that since its adoption up until now this Law has been amended several times, it still contains outdated and inconsistent solutions in relation to ratified conventions, charters and other domestic regulations⁸.

All these previously stated deficiencies have initiated new reforms in this area.

⁸ Law on Protection from Domestic Violence, Criminal Code, the Law on Protection and Treatment of Children and Juveniles in Criminal Proceedings, Law on Protection of Persons with Mental Disorders, BiH Law on Asylum, BiH Law on Movement and Stay of Aliens

Клучната активност во овие реформи е усвојувањето на Законот за основите на социјалната заштита на ФБиХ, како основа на целиот систем. Со поддршка на Светската банка пред три години беше подготвен Предлог-законот, но со оглед на стравот од можни фискални ефекти немаше подготвеност законот да се достави во парламентарна постапка. Предлог-законот се состои од три меѓусебно поврзани елементи: минимална социјална сигурност; пописот на индиректниот имот користен за избор на корисник не врз основа на статусот, туку врз основа на реалните потреби; активирање на корисници во врска со работата. Овие три елементи ја прават социјалната заштита социјално праведна, ефикасна и активна во однос на создавање на можности за враќање на корисниците во светот на работата.

Истовремено, при изготвувањето на овој закон беа изготвени уште неколку други закони со цел усогласување и прилагодување на правната рамка и практики со меѓународните стандарди, добри практики и трендови во оваа област во развиените земји и земјите од регионот.

Првиот меѓу овие закони е Законот за поддршка на семејствата со деца кој е комплементарен со Предлог-законот за основите на социјалната заштита. Значењето на овој закон е тоа што се однесува на целата Федерација на БиХ, со што се елиминира Кривичен законик, Закон за заштита и постапување со деца и малолетници во кривичната постапка, Закон за заштита на лица со ментални нарушувања, Закон за азил на БиХ, Закон за движење и престој на странци на БиХ

The key activity in these reforms is the adoption of the FBiH Law on Basics of Social Protection, as the basis of the whole system. With the support of the World Bank, the Pre-Draft Law was developed three years ago, but given the fear of possible fiscal effects there has been no readiness to refer the law to the parliamentary procedure. The Pre-Draft Law consists of three inter-linked elements: minimum social security; indirect property census used for beneficiary selection not on the basis of status, but on the basis of real needs; activation of beneficiaries in relation to work. These three elements make social protection socially just, efficient and active in terms of creating opportunities for returning beneficiaries to the world of work.

Simultaneously, while drafting this law, several other laws were drafted with the aim of harmonizing and adjusting the legal framework and practices with international standards, good practices and trends in this area in developed countries and countries of the region.

The first one amongst these laws is the Law on Supporting Families With Children which is complementary to the Pre-Draft Law on Basics of Social protection. The significance of this law is that it applies to the whole Federation of BiH, thus eliminating discrimination that exists among the Cantons in terms of exercising the rights and the amount of cash benefits. This Pre-Draft Law was not addressed in the law-adoption procedure, since no agreement has been reached between the FBiH Ministry of Labor and Social Policy and the FBiH

дискриминацијата што постои меѓу кантоните во однос на остварувањето на правата и висината на паричните надоместоци. Овој предлог-закон не беше опфатен во постапката за донесување закон, бидејќи не беше постигнат договор помеѓу Министерството за труд и социјална политика на ФБиХ и Министерството за здравство на ФБиХ за буџетот од кој ќе се финансираат надоместоците за породилно отсуство на вработените жени. Со оглед на тоа што вработените жени плаќаат придонеси за здравствено осигурување, гледиштето на Министерството за труд и социјална политика на ФБиХ е дека овие придобивки мора да се финансираат од буџетот на здравствениот сектор врз основа на правата поврзани со трудот.

Вториот закон е Законот за згрижување, кој е единствениот закон усвоен во рамките на „новите“ реформи. Законот беше донесен на 15 март 2017 година, а неговото спроведување започна една година по усвојувањето на законот. Во периодот од донесувањето на законот до неговото спроведување, кантоните беа обврзани да ги усогласат своите прописи со одредбите на Законот. Овој закон е исклучително важен поради добрите предуслови што се создадени за процесот на деинституционализација на децата и возрасните.

Суштината на овој закон е дека четири типа на згрижување се идентификувани според потребите на згриженото дете: традиционално, специјализирано, итно и интервално згрижување. Дополнително, згрижувањето според сродност, згрижувањето без сродност и згрижување-

Ministry of Health about the budget from which maternity allowances of employed women will be financed. Given the fact that employed women pay contributions for health insurance, the standpoint of the FBiH Ministry of Labor and Social Policy is that these benefits must be financed from the health sector budget based on labor-related rights.

The second law is the Law on Foster Care which is the only law adopted within the framework of „new“ reforms. The Law was passed on March 15, 2017 and its implementation began a year after its adoption. In the period from the law adoption up until its implementation, the Cantons were obliged to harmonize their regulations with the provisions of the Law. This Law is extremely important due to good prerequisites which have been created for the process of deinstitutionalization of children and adults.

The essence of this Law is that four kinds of foster care have been identified according to the needs of a foster child: traditional, specialized, urgent and respite fostering. Additionally, kinship foster care, non-kinship foster care and residential group care are defined according to the status of a foster child. The Law stipulates foster care payments in relation to a work of foster caregivers (“foster parents”) and according to a foster child’s needs. This provided for a clear, non-discriminatory and transparent system of financial support to be established. Procedural standards and capacities for identification, recruitment, training, licensing, support and control

то според резиденцијалните групи се дефинирани според статусот на згриженото дете. Законот предвидува плаќања за згрижување во врска со работа на згрижувачите-старатели („згрижувачки родители“) и според потребите на згриженото дете. Ова овозможи да се воспостави јасен, недискриминаторски и транспарентен систем на финансиска поддршка. Утврдени се процедурални стандарди и капацитети за идентификација, регрутирање, обука, лиценцирање, поддршка и контрола на згрижувачите („згрижувачки родители“), кои обезбедуваат системски пристап кон згрижувањето.

Згрижувањето во РС е регулирано со Правилник за згрижување кој беше усвоен во 2014 година. Нема фундаментални разлики помеѓу овој правилник и Законот за згрижување на ФБиХ.

Клучни реформи - Деинституционализација и трансформација на институциите за социјална заштита

Институционалната форма на заштита во БиХ има долга традиција и доживеала експанзија по Втората светска војна поради потребата од грижа за голем број сирачиња од војната. Подоцна, беа основани институции за грижа за децата, возрастните лица со попреченост, старите лица и неподвижните лица. Во претходниот период, бројот на институции не се намали и речиси единствените направени промени се поврзани со внатрешната организација на домови за деца без родителска грижа кои се организирани според семеј-

of foster caregivers (“foster parents”) have been established, ensuring a systematic approach to foster care.

Foster care in RS is regulated by a Rulebook on Foster Care which was adopted in 2014. There are no fundamental differences between this Rulebook and the FBiH Law on Foster Care.

Key reforms - Deinstitutionalization and transformation of social protection institutions

The institutional form of protection in BiH has a long tradition and has experienced its expansion after the Second World War due to the need to care for a large number of war orphans. Later, institutions were established to take care of children, adults with disabilities, the elderly and bedridden persons. In the previous period, the number of institutions did not decrease and almost the only changes made are related to the internal organization of homes for children without parental care that are organized according to the family principle. This concept involved the transformation of classical, institution-type groups that are homogeneous by gender and age, into heterogeneous groups - families consisting of children of different sexes and ages.

The changes in the institutions providing care for children with disabilities and adults have only begun in the last ten years and have been related to better internal organization and relocation of beneficiaries to separate housing units in the local community. In principle, these housing units are close to the institutions and the employees of the institu-

ниот принцип. Овој концепт вклучува трансформација на класични, институционални групи кои се хомогени по пол и возраст, во хетерогени групи - семејства составени од деца со различен пол и возраст.

Промените во институциите што обезбедуваат грижа за деца со попреченост и возрасни започнаа дури во последните десет години и се поврзани со подобра внатрешна организација и преместување на корисниците во одделни станбени единици во локалната заедница. Во принцип, овие станбени единици се близу до институциите, а вработените во институцијата обезбедуваат услуги за поддршка на корисниците, што претставува пречка за подобра интеграција во локалната заедница.

Денес, во Босна и Херцеговина има релативно голем број на институции каде што се сместени различни категории на корисници⁹. Некои институции станаа еден вид на азил за нивните корисници. Ова првенствено се однесува на институциите за сместување на лица со попреченост (деца и возрасни). Голем број корисници го минуваат целиот свој живот во институцијата каде што се сместени или се транс-институционализирани, односно пренесени од една институција во друга.

Резултатите од истражувањето направено во Центрите за деца без родителска грижа покажаа дека голем број деца се сместени во Центарот

tion provide support services to the beneficiaries, which is an obstacle to better integration into the local community.

Today, in Bosnia and Herzegovina there is a relatively large number of institutions where different categories of beneficiaries are placed⁹. Some institutions have become a kind of asylum for their beneficiaries. This primarily refers to the institutions for placing persons with disabilities (children and adults). A number of beneficiaries spend their entire lives at the institution where they are placed or are trans-institutionalized, that is, transferred from one institution to another.

The results of the research made in the Centers for Children without Parental Care have shown that a number of children are placed in the Center immediately after birth and stay in it until they get older or finish their education. In this category of children, there are, in principle, extra-marital children with unknown paternity left by mothers immediately after birth who do not want to give consent for their adoption and children with disabilities for whom it is almost impossible to find adoptive parents or place them in a foster family (Buljubašić, 2004).

According to the data of the FBiH Ministry of Labor and Social Policy (2014), almost a thousand children are placed in governmental and non-governmental institutions for children without

⁹ Во Федерацијата на БиХ има повеќе од 25 владини институции за социјална заштита каде што се сместени повеќе од 3000 корисници (Министерство за труд и социјална политика на ФБиХ, 2014 година)

⁹ In the Federation of BiH there are more than 25 government social protection institutions where more than 3000 beneficiaries have been placed (FBiH Ministry of Labour and Social Policy, 2014)

веднаш по раѓањето и остануваат во него сè додека не станат повозрасни или не завршат со образованието. Во оваа категорија деца, во принцип, тоа се вонбрачни деца со непознато татковство оставени од мајките веднаш по раѓањето кои не сакаат да дадат согласност за нивно посвојување и деца со посебни потреби за кои е речиси невозможно да се најдат посвоители или тие да се сместат во згрижувачко семејство (Буљубашиќ, 2004).

Според податоците на Министерството за труд и социјална политика на ФБиХ (2014), речиси илјада деца се сместени во владини и невладини институции за деца без родителска грижа, СОС детски села или социјално-образовни живеалишта. Повеќе од 1600 корисници се сместени во три институции за грижа на лицата со попреченост (лица со ментална болест, ментални нарушувања и нарушувања во развојот) и две институции за обезбедување социјална и здравствена заштита за лицата со посебни потреби и други лица. Речиси 1500 корисници се сместени во девет владини и шест невладини институции за грижа за стари лица и лица со ниски примања. (Стратегија за деинституционализација и трансформација на институциите за социјална заштита во ФБиХ 2014-2020 година). Меѓутоа, кога станува збор за старите лица, овој број мора да се земе со резерва, бидејќи неодамна беа отворени голем број приватни старечки домови за стари лица, кои не се во системот на социјална заштита.

Традиционалната институционална поставеност се карактеризира со ниско ниво на усогласеност и кршење

parental care, SOS children's villages or the social-educational living communities. More than 1600 beneficiaries are placed in three institutions for providing care to persons with disabilities (persons with mental illness, mental disorders and developmental disorders) and two institutions for providing social and health care to persons with disabilities and other persons. Nearly 1500 beneficiaries are placed in nine governmental and six non-governmental institutions for providing care to the elderly and low-income persons. (Strategy for Deinstitutionalization and Transformation of Social Protection Institutions in FBiH 2014-2020). However, when it comes to the elderly, this number must be taken with a reserve, since a large number of private nursing homes for the elderly, who are not in the social protection system, have been recently opened.

Traditional institutional placement is characterized by low level of compliance and violations of beneficiaries' human rights. Institutions are characterized by a closed-type space separated from the community in which beneficiaries are forced to live together, deprived of any privacy. They live under the strict staff supervision and control and are exposed to the risk of exploitation and violence. The beneficiaries lack information or minimum information about their rights. Most institutions do not have enough qualified staff. Persons under guardianship who have no capacity to work are completely excluded from all forms of decision making, which means that a number of beneficiaries stay in institutions for a lifetime.

на човековите права на корисниците. Институциите се карактеризираат со простор од затворен тип одделен од заедницата во кој корисниците се принудени да живеат заедно, лишени од каква било приватност. Тие живеат под строг надзор и контрола на персоналот и се изложени на ризик од експлоатација и насилство. Корисниците немаат информации или имаат минимални информации за нивните права. Повеќето институции немаат доволно квалификуван персонал. Лица под старателство кои немаат способност за работа се целосно исклучени од сите форми на донесување одлуки, што значи дека голем број корисници остануваат во институциите целиот свој живот. Третманот на лица со ментални болести и ментални нарушувања речиси исклучиво се потпира на терапија со лекови, со недоволен акцент на пошироката рехабилитација и терапевтските активности за живеење во заедницата.

Со оглед на горенаведеното, деинституционализацијата и трансформацијата на институциите за социјална заштита се важни реформски активности. Деинституционализацијата подразбира замена на институционалната форма на сместување во форма на грижа во заедницата со соодветна поддршка. Деинституционализацијата за децата и за возрасните корисници подразбира враќање кон живеење во нивните биолошки семејства со соодветна поддршка, сместување во згрижувачко семејство и живеење во посебни станбени единици во локалната заедница со соодветна поддршка. Во исто време, деинституционализацијата подразбира забрана

Treatment of people with mental illness and mental disorders almost exclusively relies on medication therapy with insufficient emphasis on wider rehabilitation and therapeutic activities for community living.

Given the aforementioned, deinstitutionalization and transformation of social protection institutions are important reform activities. Deinstitutionalization implies the replacement of the institutional form of placement to a form of community care with appropriate support. De-institutionalization for children and adult beneficiaries implies return to live in their biological families with appropriate support, placement in a foster family and living in separate housing units in the local community with appropriate support. At the same time, deinstitutionalization implies banning the placement of new beneficiaries in the institution, except in some extraordinary cases where no different, more acceptable solution, could be found.

Bosnia and Herzegovina, as a signatory to a series of conventions and international documents, committed itself to ensuring the protection of human rights in all segments, including the protection of human rights of persons placed in social protection institutions.

The Federation of Bosnia and Herzegovina and Republika Srpska, on their road to providing for and protecting human rights of particularly vulnerable population categories, have adopted relevant policies that promote the reform of the system of institutional care for children and adults. In 2008, the FBiH adopted the Policy for the Protection

за сместување на нови корисници во институцијата, освен во некои вонредни случаи каде што не може да се најде друго, поприватливо решение.

Босна и Херцеговина, како потписник на низа конвенции и меѓународни документи, се обврза да обезбеди заштита на човековите права во сите сегменти, вклучувајќи ја и заштитата на човековите права на лицата сместени во институциите за социјална заштита.

Федерацијата на Босна и Херцеговина и Република Српска, на патот кон обезбедување и заштита на човековите права на особено ранливите категории на население, усвои соодветни политики кои промовираат реформа на системот на институционална грижа за деца и возрасни. Во 2008 година, ФБиХ ја усвои Политиката за заштита на децата без родителска грижа и семејства со ризик од одделување во ФБиХ 2006-2016 година, а во 2012 година, ФБиХ го усвои Акциониот план за спроведување на оваа политика. Во 2008 година, Република Српска ја усвои Стратегијата за подобрување на социјалната заштита на децата без родителска грижа со Акционен план за периодот 2009-2014 година.

Покрај овие документи, ФБиХ ја усвои Стратегијата за изедначување на можностите за лицата со попреченост во ФБиХ 2011-2015 година и РС ја усвои Стратегијата за зајакнување на социјалната положба на лицата со попреченост во РС 2010-2015 година.

Во согласност со својата посветеност на политиката на деинституционализација, Владата на ФБиХ во јули 2014 година усвои Стратегија за

of Children Without Parental Care and Families at Risk of Separation in the FBiH 2006-2016, and in 2012, the FBiH adopted the Action Plan for the implementation of this policy. In 2008, Republika Srpska adopted the Strategy for Improving the Social Protection of Children Without Parental Care with Action Plan for the period 2009 – 2014.

In addition to these documents, the FBiH adopted the Strategy for the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities in FBiH 2011-2015 and RS adopted the Strategy for Strengthening the Social Position of Persons with Disabilities in RS 2010-2015.

In line with its commitment to the deinstitutionalization policy, in July 2014, the Government of the FBiH adopted a Strategy for Deinstitutionalization and Transformation of Social Protection Institutions in the Federation of Bosnia and Herzegovina (2014-2018). This is the basic document for planning the institutions networks and social protection activities, as well as for determining the priority financial investments in the development of the community social services network. The strategy defines long-term and specific goals. Long-term goals are :

- to reduce the placement of beneficiaries into institutions and
- increase the rate of beneficiaries who exit the institutions and place themselves into some new forms of care providing, with a particular emphasis on family reintegration, with adequate forms of support to be provided to the family in the local community.

деинституционализација и трансформација на институциите за социјална заштита во Федерацијата на Босна и Херцеговина (2014-2018). Ова е основен документ за планирање на мрежите на институциите и активностите за социјална заштита, како и за утврдување на приоритетни финансиски инвестиции во развојот на мрежата на социјални служби на заедницата. Стратегијата ги дефинира долгорочните и специфичните цели. Долгорочни цели се:

- да се намали сместувањето на корисниците во институциите и
- да се зголеми стапката на корисници кои излегуваат од институциите и се ставаат во нови форми на обезбедување грижа, со посебен акцент на реинтеграцијата на семејството, со соодветни форми на поддршка што треба да се обезбедат за семејството во локалната заедница.

Специфични цели се:

- да се воспостави соодветна законска рамка за вклучување во заедницата;
- да се обезбеди усогласеност и спроведување на највисоките стандарди кои ги регулираат правата на децата, лицата со посебни потреби и старите лица преку развој на услуги/служби во заедницата, како алтернатива на институционалната заштита;
- да се развие јасна визија за моделите за поддршка на заедницата за самостојно живеење и да се обезбедат услови за живот што им овозможуваат на корисниците да го изберат и да го контролираат својот живот, што вклучува спречување на институционализација и превентивни мерки;

Specific goals are:

- to establish a compatible legal framework for community inclusion;
- to ensure compliance with and implementation of the highest standards regulating the rights of children, persons with disabilities and the elderly through development of community services, as an alternative to institutional protection;
- to develop a clear vision of community support models for independent living and provide for the living conditions that enable beneficiaries to choose and control their lives, which includes prevention of institutionalization and preventive measures;
- to transform the existing institutional forms of providing care for children without parental care, persons with disabilities and the elderly;
- to introduce a moratorium on establishing the new institutions;
- to carry out continuous monitoring and evaluation, as well as periodic research in order to improve the planned activities;
- to conduct training of professionals with the aim of achieving competences for new social services;
- to sensitize the public, including representatives of the authorities, to the harmful consequences of providing the institutional care for all categories of beneficiaries.

- да се трансформираат постојните институционални форми на грижа за децата без родителска грижа, лицата со посебни потреби и старите лица;

- да се воведат мораториум за основање на нови институции;

- да се врши континуирано следење и евалуација, како и периодични истражувања со цел да се подобрат планираните активности;

- да се спроведат обука на професионалци, со цел да се стекнат компетенции за нови социјални услуги/служби;

- да се сензибилизира јавноста, вклучувајќи ги и претставниците на властите, за штетните последици од обезбедувањето институционална грижа за сите категории корисници.

Во насока на остварување на долгорочните и специфичните цели, Стратегијата ги дефинира насоките и опфатот на активностите за спроведување на транзицијата на постојниот институционален систем на социјална заштита. Врз основа на оваа Стратегија, Министерството за труд и социјална политика на ФБиХ го усвои Акциониот план за спроведување на Стратегијата за деинституционализација и трансформација на институциите за социјална заштита во ФБиХ во август 2017 година. Акциониот план ги идентификуваше програмите за спроведување на Стратегијата. Активностите за секоја програма, како и индикаторите за „инпут“ и „аутпут“, носителите на активности и роковите за завршување на одделни делови од активностата.

Една од главните активности е скрининг анализата на постојното за-

Aimed at realizing the long-term and specific goals, the Strategy defines directions and scope of activities in order to carry out the transition of the existing institutional system of social protection. Based on this Strategy, the FBiH Ministry of Labor and Social Policy adopted the Action Plan for Implementation of the Strategy for Deinstitutionalization and Transformation of Social Protection Institutions in the FBiH in August 2017. The Action Plan has identified programs for the implementation of the Strategy. The activities for each program, as well as input and output indicators, activity holders and completion deadlines for individual parts of the activity.

One of the main activities is the screening analysis of the existing legislation and its harmonization with the EU standards and guidelines, aimed at removing obstacles to deinstitutionalization and prevention of institutionalization.

As it has been already pointed out, the FBiH Law on Basics of Social Protection, Protection of Civil War Victims and Protection of Families with Children is “too broad” because it includes social protection, protection of civilian victims of war, protection of families with children and protection of persons with non-war related disabilities and is not harmonized with ratified conventions and other international documents, standards and domestic regulations. In such circumstances, it is necessary to adopt new and more modern laws that will create conditions for the implementation of the highest level of internationally recognized rights and freedoms.

конодавство и неговото усогласување со стандардите и насоките на ЕУ, со цел отстранување на пречките за де-институционализација и спречување на институционализација.

Како што веќе беше истакнато, Законот за основите на социјалната заштита, заштитата на жртвите од граѓанската војна и заштитата на семејствата со деца е „премногу широк“, затоа што вклучува социјална заштита, заштита на цивилните жртви од војната, заштита на семејствата со деца и заштита на лицата со попречености кои не се поврзани со војната и не е усогласен со ратификуваните конвенции и други меѓународни документи, стандарди и домашни прописи. Во такви околности, потребно е да се усвојат нови и посовремени закони кои ќе создадат услови за спроведување на највисоко ниво на меѓународно признати права и слободи. Како дел од овие активности, Министерството за труд и социјална политика на ФБиХ предвидува донесување на низа закони за регулирање на оваа област. Се очекува овој закон да се сведе само на Закон за социјална заштита и да се донесат неколку нови закони: Законот за поддршка на семејство со деца, Законот за заштита на лица со попреченост, Законот за цивилна жртви од војната, Законот за згрижување, Законот за социјална работа и Законот за социјални услуги/служби. Меѓутоа, донесен е само Законот за згрижување, од целата низа на предвидени закони. Некои закони се во процедура на донесување, а за некои сосема е неизвесно кога ќе се донесат, поради страв од евентуални негативни фискални ефекти

As part of these activities, the FBiH Ministry of Labor has envisaged the enactment of a set of laws to regulate this area. It has been expected that this Law would be reduced only to the Law on Social Protection and that several new laws would be enacted: the Law on Support to the Family with Children, the Law on the Protection of Persons with Disabilities, the Law on Civilian Victims of War, the Law on Foster Care, the Law on Social Work Activities and the Law on Social Services. However, only the Law on Foster Care, out of the entire set of envisaged laws, has been enacted. Some laws are in the procedure of enactment, and for some it is completely uncertain when they will be enacted, due to a fear of possible negative fiscal effects and failure to reach agreement on the source of funding obligations arising from these laws. The Law on Foster Care is particularly important because its provisions are in line with ratified international documents and recommendations of relevant international committees¹⁰ and good practices in the EU Member States, representing a good legal basis in the deinstitutionalization process.

To ensure compliance and implementation of the highest standards on the rights of children, persons with disabilities and the elderly. In order to realize this specific strategic goal, it is necessary to adopt the Law on Social

¹⁰ Primarily, the UN Convention on Child Rights, UN Convention on Rights of Persons with Disabilities and Recommendation of the CoE Committee of Ministers on foster families No. R(87) 6 .

и неуспех да се постигне договор за изворот на финансиските обврски што произлегуваат од овие закони. Законот за згрижување е особено важен, бидејќи неговите одредби се во согласност со ратификуваните меѓународни документи и препораки од релевантни меѓународни комитети¹⁰ и добри практики во земјите-членки на ЕУ, што претставува добра правна основа во процесот на деинституционализација.

Да се обезбеди усогласеност и спроведување на највисоките стандарди за правата на децата, лицата со посебни потреби и постарите лица. Со цел да се реализира оваа специфична стратешка цел, потребно е да се донесе Законот за социјални услуги/служби, да се пропишат минималните услови за работа на професионалните работници и вработените кои работат во областа на социјалната заштита и да се зајакнат институционалните механизми за заштита на правата на корисниците во институциите за социјална заштита.

Да се развие јасна визија за моделот на служби за поддршка на заедницата за самостојно живеење и животни услови кои им овозможуваат на корисниците да изберат и да имаат подобра контрола на нивниот живот, што вклучува спречување на институционализација и превентивни мерки. Оваа цел е прилично специфична и бара активности поврзани со оценување на статусот на посто-

Services, prescribe the minimum conditions for the work of professional workers and staff working in the field of social protection and strengthen the institutional mechanisms for protecting the rights of beneficiaries in social protection institutions.

To develop a clear vision of the model of community support services for independent living and living conditions that enable beneficiaries to choose and have better control of their lives, which includes preventing institutionalization and preventive measures. This goal is rather specific and it requires activities related to assessing the status of existing community services, identifying priority needs for services in the local community, and identifying and making decisions about the social services network. The development of adequate services in the local community is of particular importance for the implementation of deinstitutionalization policies. Therefore, special attention must be paid to this issue in the field of social planning. In order to achieve this goal, it is necessary to train professional workers of the centers for social work in the prevention, monitoring and realization of individual plans, as well as in preparing the beneficiaries for returning from the institution to the family or other appropriate form of care. Also, it is necessary to improve coordinated care for social protection beneficiaries who have mental disorders.

Transformation of existing institutional forms of providing care. The realization of this goal requires the decision making on the development of plans

¹⁰ Првенствено, Конвенцијата на ООН за правата на децата, Конвенцијата на ОН за правата на лицата со попреченост и Препораката на Комитетот на министри на СоЕ за згрижувачки семејства бр. R(87) 6 .

ечките служби во заедницата, идентификување на приоритетни потреби за услугите во локалната заедница и идентификување и донесување одлуки за мрежата на социјални услуги. Развојот на соодветни услуги во локалната заедница е од особена важност за спроведување на политиките за деинституционализација. Затоа, посебно внимание мора да се посвети на ова прашање во областа на социјалното планирање. За да се постигне оваа цел, потребно е да се обучат стручни работници од центрите за социјална работа во спречувањето, следењето и реализацијата на индивидуалните планови, како и во подготовката на корисниците за враќање од институцијата во семејството, или друга соодветна форма на грижа. Исто така, неопходно е да се подобри координирана грижа за корисниците на социјална заштита кои имаат ментални нарушувања.

Трансформација на постојните институционални форми на обезбедување на нега. Реализацијата на оваа цел бара донесување одлуки за развивање на планови и самото создавање на сеопфатни индивидуални планови за трансформација на институциите за социјална заштита.

Воведување на ограничувања за формирање на нови институции. Со цел да се постигне оваа цел, неопходно е да се ограничи јавното финансирање поврзано со формирањето на големи институции, како и да се ограничат капацитетите на институциите за социјална заштита кои се во процес на деинституционализација и трансформација или за кои е донесена одлука и да се развиваат критери-

and the very creation of comprehensive individual plans for the transformation of social protection institutions.

Introduction of restrictions on the establishment of new institutions. In order to achieve this goal, it is necessary to limit the public financing related to the establishment of large institutions as well as to limit the capacities of social protection institutions that are in the process of deinstitutionalization and transformation or for which a decision has been made and the criteria for placement beneficiaries in these institutions developed. Additionally, it is also necessary to monitor the application of the quality standards of social services in social care institutions.

To conduct education of professionals, service beneficiaries and their families about a new concept of services and support. One of the key factors affecting the success of the deinstitutionalization process is the expansion of a network of different services, with special attention being paid to institutionalization prevention programs. The prevention of the institutionalization of adults and children at risk of family withdrawal, due to inadequate parental care, should be done through the provision of various services in the local community. In developed countries there is a wide range of services such as counseling and support services, psychosocial support services that involve rehabilitation in order to encourage the development of cognitive, functional, communication or social skills, early intervention services, assistance in integration into education programs, home assistance service, full

умите за сместување на корисниците во овие институции. Исто така, неопходно е да се следи примената на стандардите за квалитет на социјалните услуги во институциите за социјална заштита.

Да се спроведе едукација на професионалците, корисниците на услуги и нивните семејства за новиот концепт на услуги и поддршка. Еден од клучните фактори што влијаат на успехот на процесот на деинституционализација е проширувањето на мрежата на различни услуги, со посебно внимание посветено на програмите за превенција на институционализацијата. Превенцијата на институционализација на возрасните и децата кои се изложени на ризик од повлекување од семејството, поради несоодветна родителска грижа, треба да се направи преку обезбедување различни услуги во локалната заедница. Во развиените земји постои широк спектар на услуги како што се советување и услуги за поддршка, услуги за психосоцијална поддршка кои вклучуваат рехабилитација со цел да се поттикне развојот на когнитивни, функционални, комуникациски или социјални вештини, услуги за рана интервенција, помош во интеграцијата во образовните програми, услуги за домашна помош, целодневен и полудневен престој и организирано сместување.

Неопходно е да се сензибилизира јавноста за придобивките од неинституционалната грижа. Реализацијата на оваа цел опфаќа одржување на научни и стручни средби, медиумска промоција преку печатените и електронските медиуми, јавни настапи на владини и невладини организации,

day and half-day stay and organized housing

It is necessary to sensitize the public about the benefits of non-institutional care. The realization of this goal includes the holding of scientific and professional meetings, media promotion through print and electronic media, public appearances of governmental and non-governmental organizations, beneficiaries associations, associations of families that launch and participate in campaigns aimed at eliminating stigmatization, labeling and isolation, highlighting the benefits of non-institutional care.

Despite the fact that the Strategy and the Action Plan have been adopted in order to bring the deinstitutionalization policy into practice, qualitative changes in the system are necessary to truly improve the quality of life in the community for all categories of beneficiaries. In the realization of these activities, multisectoral cooperation and coordination of governmental and non-governmental organizations is necessary.

Conclusion

The reforms which have been carried out so far are slow and mainly unsuccessful, due to political disagreements and lack of financial resources.

Strategic goals and legal obligations are partially and superficially implemented without the necessary coordination and synchronization of the main stakeholders of the social protection system.

здруженија на корисници, здруженија на семејства кои започнуваат и учествуваат во кампањи за отстранување на стигматизација, етикетирање и изолација, истакнувајќи ги придобивките од неинституционалната грижа.

И покрај фактот што Стратегијата и Акциониот план се усвоени со цел да се спроведе политиката на деинституционализација во пракса, потребни се квалитативни промени во системот за вистинско подобрување на квалитетот на животот во заедницата за сите категории корисници. Во реализацијата на овие активности, неопходна е мултисекторска соработка и координација на владините и невладините организации.

Заклучок

Реформите што досега се спроведени се бавни и главно неуспешни, поради политички несогласувања и недостаток на финансиски средства.

Стратешките цели и законските обврски се делумно и површно спроведени без потребната координација и синхронизација на главните учесници во системот на социјална заштита.

Босна и Херцеговина, како држава, потпиша многу конвенции, повелби и други меѓународни документи кои се релевантни за социјалната заштита. Сепак, реализацијата на преземените обврски е направена во стари, традиционални и научно надминати начини на регулирање и спроведување на обврските кои произлегуваат од овие документи, додека примената на добрите практики е прилично површна.

Bosnia and Herzegovina, as a state, has signed many conventions, charters and other international documents that are relevant to social protection. However, the realization of the undertaken obligations is made in an old, traditional and scientifically overcome ways of regulating and implementing the obligations arising from these documents, while the application of good practices is quite superficial.

Scientific research and qualitative analyzes in the field of social protection are not carried out to improve this area and achieve a higher level of respect of human rights through a more efficient, effective and equitable social protection system.

Therefore, in the forthcoming period, it is necessary to speed up the activities for the adoption of harmonized laws in both Entities and Brčko District in order to ensure equal access and effective support to all persons whose social needs are not met.

It is necessary to define the social work activities, determine the minimum professional criteria for social work specialists, establish the standards and procedures for accreditation of training programs and licensing of professional workers.

Also, it is necessary to define and standardize social rights and services, as well as to standardize existing and introduce new services in order to regulate this field in accordance with the European standards.

Не се спроведуваат научно-истражувачки и квалитативни анализи од областа на социјалната заштита за да се подобри оваа област и да се постигне повисок степен на почитување на човековите права преку поефикасен, поефективен и правичен систем на социјална заштита.

Затоа, во наредниот период неопходно е да се забрзаат активностите за усвојување на усогласени закони во ентитетите и во округот Брчко, со цел да се обезбеди еднаков пристап и ефективна поддршка на сите лица чии општествени потреби не се исполнети.

Неопходно е да се дефинираат активностите за социјална работа, да се утврдат минималните професионални критериуми за специјалистите за социјална работа, да се утврдат стандардите и процедурите за акредитација на програмите за обука и лиценцирање на професионалните работници.

Исто така, неопходно е да се дефинираат и стандардизираат социјалните права и услуги, како и да се стандардизираат постојните и да се воведат нови услуги, со цел да се регулира оваа област во согласност со европските стандарди.

Литература

- Akcioni plan za provedbu Strategije deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u FBiH (2014-2020), (2017), Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH/ Акционен план за спроведување на Стратегијата за деинституционализација и трансформација на институциите за социјална заштита на ФБиХ (2014-2020), (2017), Министерството за труд и социјална политика на ФБиХ
- Analiza pravnog i institucionalnog okvira u Kantonu Sarajevo u svrhu smanjenja siromaštva i socijalne isključenosti u Kantonu Sarajevo, (2017) Ministarstvo za rad, socijalnu politiku raseljene osobe i izbjeglice KS/ Анализа на правната и институционалната рамка во кантонот Сараево, со цел намалување на сиромаштијата и социјална исклученост во кантонот во Сараево, (2017) Министерство за труд, социјална политика, раселени лица и бегалци на кантонот во Сараево
- Buljubašić, S. (2012) *Savremena socijalna politika*, Arka Press, Sarajevo / Буљубашиќ, С. (2012) Современа социјална политика, Арка прес, Сараево
- Buljubašić, S. (2004) *Socijalna integracija djece bez roditeljskog staranja*, Sarajevo, DES/ Буљубашиќ, С. (2004) Социјална интеграција на деца без родителска грижа, Сараево, ДЕС
- Ćuk, M. (2013) *Reforme socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini*, Istočno Sarajevo, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva / Чук, М. (2013) Реформите во социјалната заштита во Босна и Херцеговина, Источно Сараево, Институтот за учебници и образовни ресурси
- Izвјештај о проведувању Акционог плана за дјесу БиХ 2015-2018. за период од јуни 2015. до април 2016. године / Извештај на БиХ за спроведувањето на Акциониот план за деца 2015 – 2018 година за периодот јуни 2015 - април 2016 година

- Papić, Ž. (1998), Centri za socijalni rad: Reforma i saradnja sa NVO, u Stubbs, P. (uredio) *Socijalna politika, zaštita i praksa*, Sarajevo, Svjetlost / Папиќ, Ж. (1998), Центри за социјална работа: Реформа и соработка со НВО, (изменето) во Стабс, П. Социјална политика, заштита и пракса, Сараево, Светлост
- Srednjoročna razvojna strategija BiH 2004-2007 / Среднорочна стратегија за развој на БиХ*
- Standardna pravila za izjednačavanje osoba s invaliditetom („Sl. Glasnik BiH“ broj 41/03) / Стандардни правила за изедначување на лицата со посебни потреби („Службен весник на БиХ“ бр.41 / 03)*
- Strategija protiv maloljetničkog prestupništva za BiH 2006-2010 / Стратегија на БиХ против малолетничка деликвенција 2006 – 2010 година*
- Strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007-2010 i 2012-2015 / Стратегија за борба против насилството врз децата од 2007-2010 година и 2012-2015 година*
- Strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom u FBiH 2011-2015 / Стратегија за изедначување на можностите за лицата со посебни потреби во ФБиХ 2011-2015 година*
- Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH 2016-2021 / Стратегија за унапредување на правата и положбата на лицата со посебни потреби во ФБиХ за 2016 – 2021 година*
- UN Konvencija o pravima djeteta / Конвенција на ОН за правата на децата*
- UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom / Конвенција на ОН за правата на лицата со посебни потреби*
- Zakon o hraniteljstvu, („Sl.novine FBiH“ broj 19/17) / Закон за згрижување („Службен весник на ФБиХ“ бр.19 / 17)*
- Zakon o osnivanju instituta za medicinsko vještačenje, („Sl.novine FBiH“ broj 70/07) / Закон за основање на институт за медицинско вештачење („Службен весник на ФБиХ“ бр.70 / 07)*

Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, („Sl. novine FBiH“ broj 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16) / Закон за основите за социјалната заштита, заштитата на цивилните жртви на војната и заштитата на семејствата со деца („Службен весник на ФБиХ“ бр. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16)

Zakon o socijalnoj zaštiti, („Sl. Glasnik RS“ broj 37/12, 90/16) / Закон за социјална заштита („Службен весник на РС“ бр. 37/12, 90/16)

Literature

- Akcioni plan za provedbu Strategije deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u FBiH (2014-2020), (2017), Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH / Action Plan for Implementation of the Strategy for Deinstitutionalization and Transformation of Social Protection Institutions in the FBiH (2014-2020), (2017), FBiH Ministry of Labour and Social Policy
- Analiza pravnog i institucionalnog okvira u Kantonu Sarajevo u svrhu smanjenja siromaštva i socijalne isključenosti u Kantonu Sarajevo, (2017) Ministarstvo za rad, socijalnu politiku raseljene osobe i izbjeglice KS / Analysis of legal and institutional framework in the Sarajevo Canton aimed to reduce poverty and social exclusion in the Sarajevo Canton, (2017) Ministry of Labour, Social Policy, Displaced Persons and Refugees of the Sarajevo Canton
- Buljubašić, S. (2012) *Savremena socijalna politika*, Arka Press, Sarajevo / Buljubašić, S. (2012) *Contemporary Social Policy*, Arka Press, Sarajevo
- Buljubašić, S. (2004) *Socijalna integracija djece bez roditeljskog staranja*, Sarajevo, DES / Buljubašić, S. (2004) *Social Integration of Children without Parental Care*, Sarajevo, DES
- Ćuk, M. (2013) *Reforme socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini*, Istočno Sarajevo, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva / Ćuk, M. (2013) *Social Protection Reforms in Bosnia and Herzegovina East Sarajevo*, The Institute for Textbooks and Educational Resources
- Izvještaj o provođenju Akcionog plana za djecu BiH 2015-2018. za period od juna 2015. do aprila 2016. godine / BiH Report on the Implementation of the Action Plan for Children 2015 – 2018 for the period June 2015 – April 2016
- Papić, Ž. (1998), Centri za socijalni rad: Reforma i saradnja sa NVO, u Stubbs, P. (uredio) *Socijalna politika, zaštita i praksa*, Sarajevo, Svjetlost / Papić, Ž. (1998), Social Work Centers: Reform and Cooperation with NGO, (edited) in Stubbs, P. *Social Policy, Protection and Practice*, Sarajevo, Svjetlost
- Srednjoročna razvojna strategija BiH 2004-2007 / The BiH Medium-Term Development Strategy

Standardna pravila za izjednačavanje osoba s invaliditetom („Sl. Glasnik BiH“ broj 41/03) / Standard Rules for the Equalization of Persons With Disabilities („BiH Official Gazette“ No.41/03)

Strategija protiv maloljetničkog prestupništva za BiH 2006-2010 / BiH Strategy Against Juvenile Delinquency 2006 – 2010

Strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007-2010 i 2012-2015 / Strategy for Combating Violence Against Children 2007-2010 and 2012-2015.

Strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom u FBiH 2011-2015 / Strategy for the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities in the FBiH 2011-2015

Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH 2016-2021 / Strategy for Advancement of Rights and Status of Persons with Disabilities in the FBiH 2016 - 2021

UN Konvencija o pravima djeteta / UN Convention on Child Rights

UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom / UN Convention on Rights of Persons with Disabilities

Zakon o hraniteljstvu, („Sl.novine FBiH“ broj 19/17) / Law on Foster Care („FBiH Official Gazette“ No.19/17)

Zakon o osnivanju instituta za medicinsko vještačenje, („Sl.novine FBiH“ broj 70/07) / Law on the Establishment of a Medical Examination Institute („FBiH Official Gazette“ No.70/07)

Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, („Sl.novine FBiH“ broj 36/99, 54/04, 39/06, 14/09,45/16) / Law on Basics of Social Protection, Protection of Civilian War Victims and Protection of Families with Children („FBiH Official Gazette“ No. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16)

Zakon o socijalnoj zaštiti, („Sl. Glasnik RS“ broj 37/12, 90/16) / Law on Social Protection, („RS Official Gazette“ No. 37/12, 90/16)